

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Добрєв Микола Васильович

УДК 342.4+342.5

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА
ВОЛОДІТИ, КОРИСТУВАТИСЯ І РОЗПОРЯДЖАТИСЯ СВОЄЮ
ВЛАСНІСТЮ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ужгород – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Бисага Юрій Михайлович,
Ужгородський національний університет,
завідувач кафедри конституційного права та
порівняльного правознавства.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
Дешко Людмила Миколаївна,
професор кафедри конституційного права
Інституту права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка;

кандидат юридичних наук, доцент,
Натуркач Руслана Павлівна,
керівник апарату Закарпатської обласної державної
адміністрації.

Захист відбудеться «24» квітня 2021 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розіслано березня 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Р.М. Фрідманський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стаття 41 Конституції України та основні міжнародні договори з прав людини, які є частиною національного законодавства України, гарантують кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Держава на виконання свого головного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини – має створити ефективний механізм їх забезпечення. Водночас, в рішеннях Європейського суду з прав людини, прийнятих у справах проти України («Юрій Миколайович Іванов проти України», «Бурмич та інші проти України», «Суханов та Ільченко проти України», «Садоха проти України» та ін.), в тому числі і при застосуванні процедури пілотного рішення, було встановлено порушення Україною ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що свідчить про існування системних проблем, які лежать в основі порушення, та необхідність вдосконалення створеного в Україні конституційно-правового механізму забезпечення права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Актуальність дослідження цього конституційного права зумовлена і теоретичною неопрацьованістю питань його змісту, принципів, конституційних гарантій, дискусійністю питань поняття «майно», свавільного втручання держави в право кожного мирно володіти своїм майном, забезпечення права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю в умовах міжнародного або внутрішнього військового конфлікту тощо.

Сукупність вище вказаних чинників визначають актуальність теми дослідження, його теоретичну і практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України на 2005–2010 рр. Тема дослідження пов'язана із комплексною темою «Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у XX-XXI ст.ст.» (номер державної реєстрації 0198U007793).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз теоретичних та практичних проблем реалізації конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю з метою розробки науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України.

Мета дослідження зумовила постановку та розв'язання таких завдань:

- встановити підходи Європейського суду з прав людини щодо розуміння поняття «майно», виділити ознаки «правомірного очікування»;
- виявити основні ознаки об'єктивного та суб'єктивного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та сформулювати їх авторське визначення;

- виявити ознаки конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;
- охарактеризувати конституційні принципи права власності та класифікувати їх, охарактеризувати спеціальні конституційні принципи права приватної власності, публічної власності, конституційні принципи, що закріплюють правовий режим об'єктів власності;
- виділити елементи змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;
- виділити та охарактеризувати гарантії здійснення права власності;
- охарактеризувати нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;
- охарактеризувати організаційно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;
- розробити пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Конституції України.

Об'єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини, які виникають при реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Предметом дослідження є конституційне право людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань методологічною основою цього дослідження стали загальні методи наукового пізнання, а також такі, що застосовуються в юридичній науці (методи аналізу і синтезу, формально-логічний тощо). Так, діалектичний метод пізнання дозволив проаналізувати тенденції розвитку конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (розділ 1, 2); формально-логічний метод дозволив сформулювати визначення, зокрема, поняття об'єктивного та суб'єктивного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (підрозділ 1.1) та інших загальних понять, які забезпечують розкриття змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (розділ 1, 2); структурно-логічний метод дозволив дослідити сучасний стан реалізації конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (підрозділ 2.1., 2.2), методи моделювання та прогнозування дозволили розробити пропозиції з вдосконалення Конституції України (розділ 1), напрямів вдосконалення законів України (розділ 2).

У процесі дослідження використовувалися акти міжнародних організацій (ООН, Ради Європи та ін.), практика міжнародних судових установ, нормативно-правові акти органів державної влади України та зарубіжних країн, рішення Конституційного Суду України та зарубіжних країн.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці Ю. Барабаша, Д. Белова, Ю. Бисаги, О. Васильченко, Н. Горобець, Л. Дешко, В. Заборовського, З. Кравцової, О. Клименко, Г. Куцкір, Є. Мічуріна, О. Марцеляка, Н. Мішиної, О. Піфко, В. Погорілка, П. Рабіновича, А. Савченка, М. Савчина, В. Серьогіна, О. Скрипнюка, Т. Слінько, О. Совгирі, Г. Христової, Ю. Шемшученко та ін.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що в дисертаційній роботі вперше у вітчизняній конституційно-правовій науці на основі міжнародних договорів, правотворчих рішень міжнародних організацій, наукових здобутків, рішень міжнародних судових установ, законодавства України і зарубіжних країн, практики його застосування проведено комплексний аналіз теоретичних та практичних проблем реалізації конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, що дало змогу обґрунтувати нові як теоретичні, так і прикладні положення та висновки.

Найбільш суттєвими результатами дисертаційного дослідження є такі основні положення та висновки, що виносяться на захист:

уперше:

– встановлено підходи Європейського суду з прав людини щодо розуміння поняття «майно»: 1) власність на існуючі матеріальні речі; 2) активи, включаючи вимоги, щодо яких суб'єкт може стверджувати, що він має принаймні «правомірне очікування», що вони будуть реалізовані; 3) інші права та інтереси, що становлять активи, і можуть розглядатися як «майнові права»;

– виділено ознаки «правомірного очікування»: 1) майновий інтерес має характер вимоги; 2) є достатньо підстав для майнового інтересу у національному законодавстві; 3) існує судова практика національних судів, яка підтверджує існування майнового інтересу, що має характер вимоги; 4) особа, яка має «правомірне очікування»;

– сформульовано авторське визначення поняття об'єктивного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю – це офіційно виражені та визнані у суспільстві правила поведінки учасників конституційно-правових відносин у сфері власності, що охороняються державою, згідно з якими поведінка учасників цих відносин оцінюється як правомірна або неправомірна, та суб'єктивного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю – це юридично забезпечена можливість будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном згідно із загальноновизнаними принципами міжнародного права;

– виявлено ознаки конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю є: 1) наявність норми об'єктивного права, яка закріплює можливість володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 2) здатність бути носієм права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 3) можливість звертатися до: а) органів державної влади, які наділені юрисдикційними повноваженнями, за захистом свого права, та до органів

державної влади, не наділених юрисдикційними повноваженнями – за охороною свого права; б) міжнародних судових установ; в) органів міжнародних організацій; 4) гарантії від свавільного втручання держави в право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 5) можливість ефективного захисту свого права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю в разі поведінки держави, яка характеризується як бездіяльність;

– виділено елементи змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю: 1) кожного уповноваженого суб'єкта індивідуально з власної волі або через своїх законних представників володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном; 2) знати про правові обмеження права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 3) захист від необґрунтованого втручання держави у мирне володіння майном; 4) вимагати позитивних заходів захисту якщо існує прямий зв'язок між заходами, які кожен може законно очікувати від влади і його ефективного володіння своїм майном; 5) вимагати застосування будь-якого виду державно-правового примусу: відновлення вже порушеного права, юридична відповідальність, попередження, прискання; 6) можливість ефективно оскаржувати свавільне втручання держави у право мирного володіння майном; 7) вимагати існування в державі справедливої процедури, яка б надавала справедливу можливість захищати свої інтереси; 8) вимагати існування балансу між приватними інтересами та суспільними інтересами; 9) вимагати застосування інших, менш суворих заходів, які б були вжиті органами державної влади для дотримання державних інтересів; 10) вимагати від держави досягнення тієї ж мети шляхом меншого втручання в право мирного володіння майном; 11) можливість компенсації за втручання у право мирного володіння майном; 12) можливість певної форми компенсації для обмежень з боку держави, які тривали протягом певного періоду часу; 13) вимагати виправлення помилки, вчиненої державним органом, яка призвела до втручання у право людини на мирне користування своїм майном; 14) вимога в межах реалізації принципу належного врядування діяти орган державної влади оперативно для виправлення допущеної ним помилки; 15) вимагати ефективної системи виконання судових рішень.

– встановлено, що нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю складається з трьох груп джерел: норм Конституції України та конституційних законів; рішень Конституційного Суду України з питань реалізації та захисту права власності; актів міжнародних організацій, що є частиною законодавства України, та практики міжнародних судових установ;

– встановлено, що позбавлення «майна» виникає у ситуаціях, коли: 1) є офіційне рішення, яке скасовує права особи володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 2) відсутнє офіційне рішення, яке скасовує права особи володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, але є набір

різних заходів, які застосовували органи державної влади, і їх вплив на «майно» особи є значним;

– виявлено ознаки заходів, подібних до експропріації: 1) застосовуються органами державної влади; 2) сукупність засобів; 3) значний вплив на майно носія права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;

удосконалено:

– наявну в науці конституційного права концепцію щодо розуміння конституційних принципів права власності, спеціальних конституційних принципів права приватної власності, публічної власності, конституційних принципів, що закріплюють правовий режим об'єктів власності;

– підхід щодо вихідної допомоги для державних службовців, пенсійного забезпечення ув'язнених після відбуття ними покарання;

– наявну в науці конституційного права концепцію щодо конституційних гарантій здійснення права власності;

– підхід щодо заходів, які кваліфікуються як: 1) експропріація; 2) контроль за користуванням майном; 3) позбавлення власності;

дістали подальшого розвитку:

– уявлення про характерні риси відносин власності за римським правом, загальне визначення поняття права власності, яке в подальшому було запозичене національними кодифікаціями;

– підходи щодо формування та розвитку вихідних складових елементів ідеї абсолютної непорушності права власності;

– положення щодо кола суб'єктів конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;

– положення щодо змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (не вичерпується тричленною (право-поведінка, право-вимога, право-претензія) структурою, а вичерпується чотиричленною структурою (право-поведінка, право-вимога, право-претензія, право-користування);

– уявлення про особливість конституційного регулювання права власності;

– твердження про те, що особа не втрачає право власності внаслідок законодавчого заходу, якщо такий захід вчинено самопроголошеною державою, яку не визнала міжнародна спільнота;

– підходи щодо ролі доктрини, подібної до доктрини «балансу» у Франції чи належної правової процедури в США, в гарантуванні здійснення права власності;

– уявлення про інститут власності в конституційному праві, нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;

– підходи щодо ролі держави у створенні прозорої справедливої системи оподаткування, прозорих митних процедур, ефективною системи соціального забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній роботі* – для подальшого аналізу конституційного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;

– *нормопроектній та правотворчій діяльності* – з метою розвитку законодавства України, що регулює суспільні відносини, які виникають при реалізації конституційного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;

– *правозастосуванні* – в ході вдосконалення практики реалізації норм законодавства, яке регулює конституційне право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;

– *у виховній роботі* – для профілактичної роботи серед державних службовців, населення України для підвищення рівня правової культури, правової свідомості;

– *навчальному процесі* – під час підготовки програм, робочих програм, навчально-методичних матеріалів, навчальних посібників, підручників із конституційного права, порівняльного конституційного права, прав людини, а також при викладанні дисциплін «Конституційне право України» (Ужгородський національний університет, довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи від 18 січня 2021 р. № 0021/01-17).

Особистий внесок здобувача. Висновки, пропозиції, які становлять наукову новизну дисертаційної роботи, розроблено автором самостійно. Для обґрунтування деяких висновків дисертаційного дослідження використано наукові дослідження вчених, на які зроблено в тексті роботи відповідні посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на конференціях, круглих столах, основними з яких є: міжнародна наук.-практ. конференція «Верховенство права та правова держава» (Ужгород, 15–16.09.2017), міжнародна наук.-практ. конференція «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (Ужгород, 16–17.02.2018), круглий стіл «Конституційні цінності як елемент правової культури» (Київ, 20.09.2018), міжнародна наук.-практ. конференція «Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей» (Ужгород, 3-4.05.2019).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в 6 наукових статтях, що опубліковані у періодичних наукових фахових виданнях (у тому числі 2 – у виданнях іноземних держав) та 3 статтях на круглих столах.

Структура дисертації зумовлена метою та задачами дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що поділяються на шість підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 174 сторінки, з них основного тексту – 146 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, встановлено зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів дослідження, а також надано інформацію про апробацію його результатів, публікації, структуру роботи.

У розділі 1. Загальнотеоретичні засади конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, що складається з чотирьох підрозділів, проаналізовано основні наукові підходи щодо сутності, ознак, принципів, змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, конституційних гарантій здійснення права власності.

У підрозділі 1.1. *Поняття та ознаки конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю* проаналізовано формування та розвиток вихідних складових елементів ідеї абсолютної непорушності права власності, дістали подальшого розвитку уявлення про характерні риси відносин власності за римським правом, загальне визначення поняття права власності, яке в подальшому було запозичене національними кодифікаціями.

Акцентовано увагу на тому, що в національних правових системах підходи до визначення поняття майна, права власності були і залишаються різними. Зазначено, що Європейський суд з прав людини застосовуючи автономне значення поняття «майно», яке не залежить від формальної класифікації об'єктів права власності у національному законодавстві країн-учасниць Ради Європи, застосовує такі підходи щодо поняття «майно», поняття та змісту права власності, які б були сумісні з національними правовими системами.

В результаті аналізу практики Європейського суду з прав людини встановлено, що «майно» становить: 1) власність на існуючі матеріальні речі; 2) активи, включаючи вимоги, щодо яких суб'єкт може стверджувати, що він має принаймні «правомірне очікування», що вони будуть реалізовані; 3) інші права та інтереси, що становлять активи, і можуть розглядатися як «майнові права».

Обґрунтовано висновок, що «право користування землею» становить «майно» відповідно до ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод за сукупності таким умов: 1) є єдиним можливим титулом на землю за національним законодавством; 2) бенефіціари цього права використовують земельні ділянки суворо в цілях, у яких вони надавалися; 3) земельні ділянки надано безстроково або на певний період, могли передаватися у спадок. Житло, яке незаконно збудоване на суспільній землі, в якому фізичні

особи проживають без перешкод та без дозволу з боку держави, та за яке вони сплачують місцеві податки і збори, є майновим інтересом.

Зроблено висновок, що майно, яке відноситься до сфери дії ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод становить, в тому числі: 1) загальна господарська діяльність, яку здійснюють фізичні особи; 2) економічні ресурси, на які фізичні особи не мають зареєстрованого права власності, але які належали споконвіку їх предкам та батьками, та які використовувалися їх предками і батьками і використовуються ними для здійснення господарської діяльності, а також дохід, який фізичні особи отримують від використання цих ресурсів.

Виділено такі ознаки «правомірного очікування»: 1) майновий інтерес має характер вимоги; 2) є достатньо підстав для майнового інтересу у національному законодавстві; 3) існує судова практика національних судів, яка підтверджує існування майнового інтересу, що має характер вимоги; 4) особа, яка має «правомірне очікування».

«Правомірне очікування» отримання майна класифіковано на короткострокове та довгострокове.

Акцентовано увагу на тому, що законодавчо встановлена вихідна допомога для державних службовців є довгостроковим очікуванням з боку державного службовця, а для держави як роботодавця – це зобов'язання, яке має бути підтверджене багаторічними незмінними гарантіями.

В результаті аналізу практики Європейського суду з прав людини з'ясовано, що вихідна допомога може розглядатися: 1) як фінансовий актив, набутий в обмін на надані послуги, захищений статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; 2) соціально важливий захід, призначений для звільнених працівників, та працівників, які хочуть залишитись на ринку праці.

Виявлені основні ознаки об'єктивного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю дозволили сформулювати таке його авторське визначення: це офіційно виражені та визнані у суспільстві правила поведінки учасників конституційно-правових відносин у сфері власності, що охороняються державою, згідно з якими поведінка учасників цих відносин оцінюється як правомірна або неправомірна. Цьому праву кореспондують позитивні та негативні зобов'язання держави.

Основні ознаки суб'єктивного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю дозволили сформулювати таке його авторське визначення: це юридично забезпечена можливість будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном згідно із загально визнаними принципами міжнародного права.

Виявлені ознаки конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю є: 1) наявність норми об'єктивного права, яка закріплює можливість володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;

2) здатність бути носієм права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 3) можливість звертатися до: а) органів державної влади, які наділені юрисдикційними повноваженнями, за захистом свого права, та до органів державної влади, не наділених юрисдикційними повноваженнями – за охороною свого права; б) міжнародних судових установ; в) органів міжнародних організацій; 4) гарантії від свавільного втручання держави в право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 5) можливість ефективного захисту свого права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю в разі поведінки держави, яка характеризується як бездіяльність.

У підрозділі 1.2. Принципи конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю аргументовано, що конституційні принципи права власності, що містяться в Конституції України, спрямовані на недопущення спонтанного, кон'юнктурного характеру розвитку законодавства, що регламентує ці відносини, а також на зміцнення матеріальної основи цілісності нашої держави і зміцнення єдності системи державної влади.

Міжнародні стандарти поширюються на правове регулювання відносин власності та визначають базові принципи, яким воно повинно відповідати. До числа цих принципів відносяться принцип верховенства права, принцип балансу публічних і приватних інтересів, принцип судового контролю.

Класифіковано конституційні принципи права власності на загальні та спеціальні. Загальні принципи регулюють економічні основи конституційного ладу: принцип соціальної держави; різноманіття прав і обов'язків (економічних, соціальних, природоохоронних та інших); єдність економічного простору; рівне визнання і захист усіх форм власності; принцип недискримінації; багатоманітності форм власності. Спеціальні принципи регулюють відносини, пов'язані з формами і об'єктами власності, економічними правами і обов'язками. Серед спеціальних конституційних принципів власності виділено: 1) ті, що закріплюють правовий статус суб'єктів власності (приватну, публічну та інші форми власності); 2) які стосуються правового режиму об'єктів власності; 3) відносяться до особливостей регулювання економічних прав і обов'язків суб'єктів права приватної власності і суб'єктів публічної власності.

До спеціальних конституційних принципів віднесено такі принципи: приватної та публічної власності; особливого правового режиму об'єктів народного надбання, інтелектуальної власності та інших соціально значущих об'єктів; неприпустимість позбавлення права власності; непорушність права власності, які визначають можливості і межі реалізації права власності.

Коло спеціальних конституційних принципів права приватної власності складають: принцип недоторканності приватної власності; принцип пропорційності; принцип стабільності; принцип допустимості обмежень права приватної власності; принцип рівності всіх власників з питань обмежень; принцип

справедливої компенсації державою власнику майнових втрат; принцип судового захисту права приватної власності

Коло спеціальних конституційних принципів публічної власності складають: єдність публічної природи власності; цільове призначення; субсидіарна відповідальність; створення рівних економічних умов формування та розвитку публічної власності; пріоритет регулювання публічної власності поза цивільним оборотом; публічність

Коло конституційних принципів, що закріплюють правовий режим об'єктів власності, складають: реальність і економічна цінність об'єктів власності; особливий правовий режим землі і природних ресурсів як надбання багатонаціонального народу України; публічність прав на нерухоме майно; особливий правовий режим інтелектуальної власності

З метою удосконалення конституційно-правового регулювання принципів права власності запропоновано:

- ст.13 Конституції України доповнити новою частиною в такій редакції: «Держава гарантує існування, рівні умови розвитку й захисту приватної, державної і комунальної форм власності», що не тільки засвідчить існування різних форм власності в країні, а й підсилить принцип рівності як державних гарантій»;

- виключити зі змісту ч. 5 ст. 41 Конституції України термін «суспільна необхідність» і словосполучення «суспільна необхідність»;

- ч. 6 ст. 41 Конституції України перенести до розділу I «Загальні засади» Конституції України в якості одного з основних принципів права власності, доповнивши нею ч.3 ст.13;

- доповнити ст. 41 Конституції України додатковою частиною, де визначити право на спадкування приватної власності.

У підрозділі 1.3. Особливості змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю виділено елементи змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю: 1) кожного уповноваженого суб'єкта індивідуально з власної волі або через своїх законних представників володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном; 2) знати про правові обмеження права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 3) захист від необґрунтованого втручання держави у мирне володіння майном; 4) вимагати позитивних заходів захисту якщо існує прямий зв'язок між заходами, які кожен може законно очікувати від влади і його ефективного володіння своїм майном; 5) вимагати застосування будь-якого виду державно-правового примусу: відновлення вже порушеного права, юридична відповідальність, попередження, прискання; 6) можливість ефективно оскаржувати свавільне втручання держави у право мирного володіння майном; 7) вимагати існування в державі справедливої процедури, яка б надавала справедливу можливість захищати свої інтереси; 8) вимагати існування балансу між приватними інтересами та суспільними

інтересами; 9) вимагати застосування інших, менш суворих заходів, які б були вжиті органами державної влади для дотримання державних інтересів; 10) вимагати від держави досягнення тієї ж мети шляхом меншого втручання в право мирного володіння майном; 11) можливість компенсації за втручання у право мирного володіння майном; 12) можливість певної форми компенсації для обмежень з боку держави, які тривали протягом певного періоду часу; 13) вимагати виправлення помилки, вчиненої державним органом, яка призвела до втручання у право людини на мирне користування своїм майном; 14) вимога в межах реалізації принципу належного врядування діяти орган державної влади оперативно для виправлення допущеної ним помилки; 15) вимагати ефективної системи виконання судових рішень.

Обґрунтовано, що зміст конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю не вичерпується тричленною (право-поведінка, право-вимога, право-претензія) структурою, а вичерпується чотиричленною структурою (право-поведінка, право-вимога, право-претензія, право-користування).

Акцентовано увагу, що особа не втрачає право власності внаслідок законодавчого заходу, якщо такий захід вчинено самопроголошеною державою, яку не визнала міжнародна спільнота.

У підрозділі 1.4. Конституційні гарантії здійснення права власності зазначено, що життєво важливі інтереси суспільства і держави полягають у забезпеченні гарантій здійснення і захисту прав інтересів власника, свободи економічної діяльності та підприємництва, що є неодмінною умовою ефективного функціонування і розвитку демократичної держави.

Встановлено, що особливість конституційного регулювання права власності полягає в тому, що окремі принципи права власності одночасно виступають і в якості гарантій його здійснення: рівний захист і розвиток всіх форм власності; свобода використання власником власності; неможливість протиправного позбавлення права власності та її непорушність.

Виділено два рівня гарантій власності: конституційний і правозастосовний. На конституційному рівні закріплюються основні положення, що дозволяють захистити власність. На рівні правозастосовної практики відбувається безпосередня реалізація гарантій власності, закріплених на конституційному рівні.

Обґрунтовано висновок, що конституційне закріплення принципу недоторканності приватної власності має розглядатися в якості юридичного оформлення сфери автономії особистості, а конституційні гарантії приватної власності служать для того, щоб цей принцип міг бути втілений на практиці.

Механізм конституційно-правового захисту власності являє собою сукупність норм і інститутів конституційного права, що дозволяють забезпечити реалізацію конституційних гарантій власності і дотримання державою принципу її недоторканності.

Зроблено висновок, що ступінь захищеності власності залежить не стільки від того, як сформульовані конституційні гарантії, скільки від того, в якій мірі ці гарантії можуть бути реалізовані в правозастосовній практиці. В Україні відсутні доктрини, подібні доктрині «балансу» у Франції чи належної правової процедури в США, які увійшли б як «невід'ємний елемент» у діяльність судів і інших органів. Адміністративні процедури не забезпечують повну неупередженість та рівність сторін.

Закріплення права власності в Конституції України можна вважати необхідним, але не останнім етапом в процесі оформлення конституційних гарантій її захисту.

Практика Європейського суду з прав людини та Суду ЄС у справах про право власності показує, що в праві ЄС та Ради Європи відображаються тенденції, властиві національному конституційному праву їх держав-членів.

У розділі 2. Механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, що складається з двох підрозділів, характеризується нормативно-правовий та організаційно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

У підрозділі 2.1. Нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю акцентовано увагу на тому, що в конституційному праві право власності означає публічно-правове регулювання відносин власності між суб'єктами конституційного права - суспільством, державою, особистістю, встановлення форм власності та їх правового положення, а також конституційних меж і обмежень права власності. Держава виступає учасником публічно-правових відносин.

Інститут власності в конституційному праві має свої цілком певні риси. Конституційні норми про власність носять не конкретно-регулятивний, а загально-регулятивний характер. Конституція України як Основний Закон України не ставить собі за мету конкретне правове регулювання відносин власності, це завдання інших галузей права, а встановлює такі правила поведінки, які визначають правові цілі, принципи, поняття, що мають юридичне значення.

Встановлено, що нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю складається з трьох груп джерел: безпосередньо норм Конституції України та конституційних законів, спрямованих на регулювання досліджуваного права; рішень Конституційного Суду України з питань реалізації та захисту права власності; актів міжнародних організацій, що є частиною законодавства України, та практики міжнародних судових установ.

Новим аспектом, який необхідно враховувати при дослідженні права власності, є вплив на нього з боку міжнародних організацій та міжнародних судових установ. Практика діяльності Європейського Союзу і Ради Європи, їх судових

установ свідчить, що регулювання і захист права власності здійснюються не тільки на національному, а й на наднаціональному рівні.

У підрозділі 2.2. Організаційно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю виявлено та охарактеризовано елементи такого механізму.

Акцентовано увагу, що втручання держави у право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю має відповідати таким критеріям: 1) відповідати принципу законності; 2) переслідувати законну мету; 3) здійснюватись за допомогою вжиття засобів, які є пропорційними реалізованій меті.

Встановлено, що позбавлення «майна» виникає у ситуаціях, коли: 1) є офіційне рішення, яке скасовує права особи володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 2) відсутнє офіційне рішення, яке скасовує права особи володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, але є набір різних заходів, які застосовували органи державної влади, і їх вплив на «майно» особи є значним.

В своїй діяльності національні суди мають здійснювати розмежування між заходами, які кваліфікуються як: 1) експропріація; 2) контроль за користуванням майном; 3) становлять позбавлення власності.

Ознаками заходів, подібних до експропріації є: 1) застосування органами державної влади; 2) сукупність засобів; 3) значний вплив на майно носія права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Підкреслюється, що держава зобов'язана створити та запровадити національний механізм розгляду вимог, пов'язаних з реституцією майна. Процедури подання і розгляду вимог щодо реституції мають бути доступні.

Визначено роль держави у створенні прозорої справедливої системи оподаткування, прозорих митних процедур, ефективної системи соціального забезпечення. Акцентовано увагу на питанні пенсійного забезпечення ув'язнених після відбуття ними покарання. Зазначено, що широта свободи розсуду держави з цього питання має відповідати «явно розумному обґрунтуванню». Держава має свободу розсуду щодо надання пріоритету тій або іншій системі пенсійного забезпечення для реінтеграції ув'язнених після відбуття ними покарання у вигляді позбавлення волі.

ВИСНОВКИ

В дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення та подано нове вирішення наукової проблеми щодо реалізації конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю з метою розробки науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України.

В результаті проведеного наукового дослідження виявлено теоретичні та практичні проблеми щодо предмета дослідження, підготовлено відповідні висновки та пропозиції, до основних з яких належать такі:

1. Встановлено підходи Європейського суду з прав людини щодо розуміння поняття «майно»: 1) власність на існуючі матеріальні речі; 2) активи, включаючи вимоги, щодо яких суб'єкт може стверджувати, що він має принаймні «правомірне очікування», що вони будуть реалізовані; 3) інші права та інтереси, що становлять активи, і можуть розглядатися як «майнові права».

Виділено ознаки «правомірного очікування»: 1) майновий інтерес має характер вимоги; 2) є достатньо підстав для майнового інтересу у національному законодавстві; 3) існує судова практика національних судів, яка підтверджує існування майнового інтересу, що має характер вимоги; 4) особа, яка має «правомірне очікування».

2. Виявлено основні ознаки об'єктивного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та сформульовано його авторське визначення: це офіційно виражені та визнані у суспільстві правила поведінки учасників конституційно-правових відносин у сфері власності, що охороняються державою, згідно з якими поведінка учасників цих відносин оцінюється як правомірна або неправомірна. Цьому праву кореспондують позитивні та негативні зобов'язання держави.

Виявлено основні ознаки суб'єктивного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та сформульовано його авторське визначення: це юридично забезпечена можливість будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном згідно із загальноновизнаними принципами міжнародного права.

Виявлено ознаки конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю є: 1) наявність норми об'єктивного права, яка закріплює можливість володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 2) здатність бути носієм права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 3) можливість звертатися до: а) органів державної влади, які наділені юрисдикційними повноваженнями, за захистом свого права, та до органів державної влади, не наділені юрисдикційними повноваженнями – за охороною свого права; б) міжнародних судових установ; в) органів міжнародних організацій; 4) гарантії від свавільного втручання держави в право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 5) можливість ефективного захисту свого права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю в разі поведінки держави, яка характеризується як бездіяльність.

3. Класифіковано конституційні принципи права власності. Встановлено коло спеціальних конституційних принципів права приватної власності (принцип недоторканності приватної власності; принцип пропорційності; принцип стабільності; принцип допустимості обмежень права приватної власності; принцип

рівності всіх власників з питань обмежень; принцип справедливої компенсації державою власнику майнових втрат; принцип судового захисту права приватної власності), спеціальних конституційних принципів публічної власності (єдність публічної природи власності; цільове призначення; субсидіарна відповідальність; створення рівних економічних умов формування та розвитку публічної власності; пріоритет регулювання публічної власності поза цивільним оборотом; публічність), конституційних принципів, що закріплюють правовий режим об'єктів власності (реальність і економічна цінність об'єктів власності; особливий правовий режим землі і природних ресурсів як надбання багатонаціонального народу України; публічність прав на нерухоме майно; особливий правовий режим інтелектуальної власності).

4. Виділено елементи змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю: 1) кожного уповноваженого суб'єкта індивідуально з власної волі або через своїх законних представників володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном; 2) знати про правові обмеження права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 3) захист від необґрунтованого втручання держави у мирне володіння майном; 4) вимагати позитивних заходів захисту якщо існує прямий зв'язок між заходами, які кожен може законно очікувати від влади і його ефективного володіння своїм майном; 5) вимагати застосування будь-якого виду державно-правового примусу: відновлення вже порушеного права, юридична відповідальність, попередження, прискання; 6) можливість ефективно оскаржувати свавільне втручання держави у право мирного володіння майном; 7) вимагати існування в державі справедливої процедури, яка б надавала справедливу можливість захищати свої інтереси; 8) вимагати існування балансу між приватними інтересами та суспільними інтересами; 9) вимагати застосування інших, менш суворих заходів, які б були вжиті органами державної влади для дотримання державних інтересів; 10) вимагати від держави досягнення тієї ж мети шляхом меншого втручання в право мирного володіння майном; 11) можливість компенсації за втручання у право мирного володіння майном; 12) можливість певної форми компенсації для обмежень з боку держави, які тривали протягом певного періоду часу; 13) вимагати виправлення помилки, вчиненої державним органом, яка призвела до втручання у право людини на мирне користування своїм майном; 14) вимога в межах реалізації принципу належного врядування діяти орган державної влади оперативно для виправлення допущеної ним помилки; 15) вимагати ефективної системи виконання судових рішень.

Обґрунтовано, що зміст конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю не вичерпується тричленною (право-поведінка, право-вимога, право-претензія) структурою, а вичерпується чотиричленною структурою (право-поведінка, право-вимога, право-претензія, право-користування).

5. Встановлено, що особливість конституційного регулювання права власності полягає в тому, що окремі принципи права власності одночасно виступають і в якості гарантій його здійснення: рівний захист і розвиток всіх форм власності; свобода використання власником власності; неможливість протиправного позбавлення права власності та її непорушність.

Виділено та охарактеризовано два рівня гарантій власності: конституційний і правозастосовний.

Обґрунтовано, що конституційне закріплення принципу недоторканності приватної власності має розглядатися в якості юридичного оформлення сфери автономії особистості, а конституційні гарантії приватної власності служать для того, щоб цей принцип міг бути втілений на практиці.

Встановлено, що Україні відсутні доктрини, подібні доктрині «балансу» у Франції чи належної правової процедури в США, які увійшли б як «невід'ємний елемент» у діяльність судів і інших органів.

6. Встановлено, що нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю складається з трьох груп джерел: норм Конституції України та конституційних законів, спрямованих на регулювання досліджуваного права; рішень Конституційного Суду України з питань реалізації та захисту права власності; актів міжнародних організацій, що є частиною законодавства України, та практики міжнародних судових установ. Охарактеризовано нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

7. Охарактеризовано організаційно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Встановлено, що позбавлення «майна» виникає у ситуаціях, коли: 1) є офіційне рішення, яке скасовує право особи володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 2) відсутнє офіційне рішення, яке скасовує право особи володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, але є набір різних заходів, які застосовували органи державної влади, і їх вплив на «майно» особи є значним.

В своїй діяльності національні суди мають здійснювати розмежування між заходами, які кваліфікуються як: 1) експропріація; 2) контроль за користуванням майном; 3) становлять позбавлення власності.

Ознаками заходів, подібних до експропріації є: 1) застосування органами державної влади; 2) сукупність засобів; 3) значний вплив на майно носія права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Визначено роль держави у створенні прозорої справедливої системи оподаткування, прозорих митних процедур, ефективної системи соціального забезпечення.

8. За результатами дослідження розроблено пропозиції щодо внесення змін і доповнень до ст.13, ч. 5 ст. 41, ч. 6 ст. 41 Конституції України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях

1. Добрев М.В. Співвідношення міжнародно-правового і національного регулювання права власності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 5. С. 117-121. URL: http://vjhr-journal.sk/wp-content/uploads/2021/01/VJHR_5_2020.pdf
2. Добрев М.В. Принципи конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. *Право та державне управління*. 2019. № 1. URL: <http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/index.php/archiv?id=55>.
3. Добрев М.В. Поняття та ознаки конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. №2.
4. Добрев М.В. Поняття «майно» (за матеріалами практики європейського суду з прав людини). *Науковий вісник УжНУ. Серія "Право"*. Випуск 64. 2021.

Опубліковані праці апробаційного характеру

5. Добрев М.В. Організаційно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Матеріали круглого столу «Актуальні питання виконання рішень Європейського Суду з прав людини в Україні». м. Київ, 7 грудня 2017 р. Київ, 2017. С. 32-36.
6. Добрев М.В. Нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Матеріали круглого столу «Конституційні цінності як елемент правової культури». м. Київ, 20 вересня 2018 р. Київ, 2018. Ч. 2. С. 16-21.
7. Добрев М.В. Формування та розвиток вихідних складових елементів ідеї абсолютної непорушності права власності. Матеріали круглого столу «Система захисних заходів у торговій політиці ЄС». м. Київ, 10 березня 2020 р. Київ, 2020. С. 15-19.

АНОТАЦІЯ

Добрев М.В. Конституційне право людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Державний

вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». – Ужгород, 2021.

Дисертація присвячена дослідженню конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Встановлено підходи Європейського суду з прав людини щодо розуміння поняття «майно», виділено ознаки «правомірного очікування». Виявлено основні ознаки об'єктивного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та сформульовано його авторське визначення. Зазначено, що цьому праву кореспондують позитивні та негативні зобов'язання держави. Виявлено основні ознаки суб'єктивного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та сформульовано його авторське визначення.

Виявлено ознаки конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Класифіковано конституційні принципи права власності. Встановлено коло спеціальних конституційних принципів права приватної власності, спеціальних конституційних принципів публічної власності, конституційних принципів, що закріплюють правовий режим об'єктів власності.

Виділено елементи змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Обґрунтовано, що зміст конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю вичерпується чотиричленною структурою (право-поведінка, право-вимога, право-претензія, право-користування).

Встановлено, що особливість конституційного регулювання права власності полягає в тому, що окремі принципи права власності одночасно виступають і в якості гарантій його здійснення: рівний захист і розвиток всіх форм власності; свобода використання власником власності; неможливість протиправного позбавлення права власності та її непорушність. Виділено та охарактеризовано два рівня гарантій власності: конституційний і правозастосовний. Встановлено, що Україні відсутні доктрини, подібні доктрині «балансу» у Франції чи належної правової процедури в США, які увійшли б як «невід'ємний елемент» у діяльність судів і інших органів.

Встановлено, що нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю складається з трьох груп джерел: норм Конституції України та конституційних законів, спрямованих на регулювання досліджуваного права; рішень Конституційного Суду України з питань реалізації та захисту права власності; актів міжнародних організацій, що є частиною законодавства України, та практики міжнародних судових установ. Охарактеризовано нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Охарактеризовано організаційно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Виявлено

ознаки заходів, які кваліфікуються як: експропріація; контроль за користуванням майном; позбавлення власності.

Визначено роль держави у створенні прозорої справедливої системи оподаткування, прозорих митних процедур, ефективної системи соціального забезпечення.

Розроблено пропозиції щодо внесення змін і доповнень до ст.13, ч. 5 ст. 41, ч. 6 ст. 41 Конституції України.

Ключові слова: майно, власність, конституційне право людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, принципи, конституційні гарантії здійснення права власності, механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

АННОТАЦІЯ

Добнев Н.В. Конституционное право человека и гражданина владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Государственное высшее учебное заведение «Ужгородский национальный университет». – Ужгород, 2020.

Диссертация посвящена исследованию конституционного права человека и гражданина владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью.

Установлены подходы Европейского суда по правам человека относительно понимания понятия «имущество», выделены признаки «правомерного ожидания». Выявлены основные признаки объективного права каждого владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью, сформулировано его авторское определение. Отмечено, что этому праву корреспондируют позитивные и негативные обязательства государства. Выявлены основные признаки субъективного права каждого владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью, сформулировано его авторское определение.

Выявлены признаки конституционного права владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью. Охарактеризованы и классифицированы принципы конституционного права владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью.

Выделены элементы содержания конституционного права человека и гражданина владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью. Обосновано, что содержание конституционного права человека и гражданина владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью исчерпывается четырехчленной структурой.

Установлено, что особенность конституционного регулирования права

собственности заключается в том, что отдельные принципы права собственности одновременно выступают и в качестве гарантий его осуществления. Охарактеризованы и классифицированы гарантии осуществления права собственности.

Охарактеризованы нормативно-правовой и организационно-правовой механизмы реализации права человека и гражданина владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью. Выявлены признаки мер, которые квалифицируются как: экспроприация; контроль за использованием собственности; лишение собственности. Определена роль государства в создании прозрачной справедливой системы налогообложения, прозрачных таможенных процедур, эффективной системы социального обеспечения. Разработаны предложения по внесению изменений и дополнений в ст.13, ч. 5 ст. 41, ч. 6 ст. 41 Конституции Украины.

Ключевые слова: имущество, собственность, конституционное право человека и гражданина владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью, принципы, конституционные гарантии осуществления права собственности, механизм реализации права человека и гражданина владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью.

SUMMARY

Dobrev M.V. The constitutional right of man and citizen to own, use and dispose of their property. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The dissertation is for obtaining of the scientific degree of Candidate of Law Sciences on the speciality 12.00.02 – constitutional law; municipal law. – State Higher Educational Institution «Uzhhorod National University». – Uzhhorod, 2021.

The dissertation is devoted to the study of the constitutional right of man and citizen to own, use and dispose of their property.

The approaches of the European Court of Human Rights to the understanding of the concept of "property" are established, the signs of "legitimate expectation" are highlighted. The basic features of the objective right of everyone to own, use and dispose of their property are revealed and its author's definition is formulated. It is noted that this right corresponds to the positive and negative obligations of the state.

The main features of the subjective right of everyone to own, use and dispose of their property are identified and its author's definition is formulated. Signs of the constitutional right to own, use and dispose of one's property have been revealed. The constitutional principles of property rights are classified. The range of special constitutional principles of private property law, special constitutional principles of public property, constitutional principles that enshrine the legal regime of property is established. Elements of the content of the constitutional right of a person and a citizen to own, use and dispose of their property are highlighted.

It is substantiated that the content of the constitutional right of a person and a citizen to own, use and dispose of their property is limited to a four-member structure (right-behavior, right-requirement, right-claim, right-use). It is established that the peculiarity of the constitutional regulation of property rights is that certain principles of property rights simultaneously act as guarantees of its implementation: equal protection and development of all forms of property; freedom of use by the owner of the property; impossibility of unlawful deprivation of property rights and its inviolability. Two levels of property guarantees are identified and characterized: constitutional and law enforcement.

It is established that the normative-legal mechanism of realization of the right of the person and the citizen to own, use and dispose of the property consists of three groups of sources: norms of the Constitution of Ukraine and the constitutional laws directed on regulation of the investigated right; decisions of the Constitutional Court of Ukraine on the implementation and protection of property rights; acts of international organizations that are part of the legislation of Ukraine and the practice of international judicial institutions. The normative-legal mechanism of realization of the right of the person and the citizen to own, use and dispose of the property is characterized.

The organizational and legal mechanism of realization of the right of the person and the citizen to own, use and dispose of the property is characterized. There are signs of measures that qualify as: expropriation; control over the use of property; deprivation of property.

The role of the state in creating a transparent and fair tax system, transparent customs procedures, and an effective social security system has been determined. Proposals for changes and additions to Article 13, part 5 of Art. 41, part 6 of Art. 41 of the Constitution of Ukraine.

Key words: property, property, constitutional right of a person and a citizen to own, use and dispose of their property, principles, constitutional guarantees of exercising the right of ownership, mechanism of realization of the right of a person and a citizen to own, use and dispose of their property.